

ימי עיון בתנ"ך תשע"ט

שם השיעור (שיעור מס') - 8

שם המרצה (כתובת דוא"ל) – הרב ברוך גיגי

ב"ה, יום א' ג' במנחם אב תשע"ט

בריאת האדם – תקוות אנוש

1. **בראשית א/כו-כח:** ויאמר א-להים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובבהמה ובכל הארץ ובכל הרמש הרמש על הארץ: ויברא א-להים את האדם בצלמו בצלם א-להים ברא אתו זכר ונקבה ברא אתם. ויברך אתם א-להים ויאמר להם א-להים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשה ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה הרמשת על הארץ
2. **רמב"ן א,א:** הקב"ה ברא כל הנבראים מאפיסה מוחלטת. ואין אצלנו בלשון הקדש בהוצאת היש מאין אלא לשון "ברא". ואין כל הנעשה תחת השמש או למעלה, הווה מן האין התחלה ראשונה. אבל הוציא מן האפס הגמור המוחלט יסוד דק מאד, אין בו ממש, אבל הוא כח מציאי, מוכן לקבל הצורה, ולצאת מן הכח אל הפועל, והוא החומר הראשון, נקרא ליונים 'היולי'. ואחר ההיולי לא ברא דבר, אבל יצר ועשה, כי ממנו המציא הכל והלביש הצורות ותקן אותן:
3. **בראשית ב/ז:** וייצר ה' א' את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה.
4. **רמב"ן שם:** ויפח באפיו נשמת חיים - ירמוז לנו הכתוב הזה מעלת הנפש יסודה וסודה, כי הזכיר בה שם מלא, ואמר כי הוא נפח באפיו נשמת חיים, להודיע כי לא באה בו מן היסודות כאשר רמז בנפש התנועה, גם לא בהשתלשלות מן השכלים הנבדלים, אבל היא רוח השם הגדול, מפיו דעת ותבונה, כי הנופח באפי אחר מנשמתו יתן בו. וזהו שנאמר (איוב לב ח) ונשמת ש-די תבינם... ואם כן יאמר הכתוב וייצר ה' א' את האדם - יצירת תנועה שהיה האדם נוצר, כלומר בעל תנועה, כי היצירה היא החיות וההרגש, שבהם הוא אדם לא גבול העפר, וכמו שאמר ויצר ה' א' מן האדמה כל חית השדה ויבא אל האדם, ואחרי שיצרו בהרגשה נפח באפיו נשמת חיים מפי עליון להוסיף הנפש הזאת על היצירה הנזכרת, ויהי האדם כולו לנפש חיה - כי בנשמה הזאת ישכיל וידבר, ובה יעשה כל מעשה, וכל הנפשות וכחותן לה תהיינה.
5. **[רמב"ן - ויברא א-להים את התנינים הגדולים - ...וכן יעשה באדם למעלתו, להודיע כי הוא מוצא מאין עם דעתו ושכלו]**
6. **הכוזרי ד,ג:** והראות ההוא השיג ההמון העליון עין בעין וראה צבא השמים מהרוחניים הקרובים וזולתם בצורת אדם, ולהם רמז באמרו: נעשה אדם בצלמנו כדמותנו, והטעם כי כבר הדרגתי היצירה והבאתיה על סדר החכמה, מן היסודות על המחצבים, אל החי אשר באויר ובמים, ואחר כן אל החי אשר בארץ בעלי החושים הזכים והידיעות הנפלאות, ואין אחר המדרגה ההיא אלא מדרגה שהיא קרובה מן הסוג הא-להי המלאכי, וברא האדם בצורות מלאכיו ומשרתיו הקרובים אליו במדרגה
7. **מורה הנבוכים א,א:** אמנם צלם הוא נופל על הצורה הטבעית, ר"ל על הענין אשר בו נתעצם הדבר והיה מה שהוא, והוא אמתתו, מאשר הוא הנמצא ההוא אשר הענין ההוא באדם, הוא אשר בעבורו תהיה ההשגה האנושית. ומפני ההשגה הזאת השכלית נאמר בו, בצלם א-להים ברא אותו. .. ויהיה הנרצה באמרו נעשה אדם בצלמנו, הצורה המינית אשר היא ההשגה השכלית, לא התמונה והתאר. .. וכאשר ייוחד האדם בענין שהוא זר בו מאד, מה שאין כן בדבר מן הנמצאות מתחת גלגל הירח, והוא ההשגה השכלית אשר לא ישתמש בו חוש ולא מעשה גוף ולא יד ולא רגל, דמה אותה בהשגת הבורא אשר אינה בכלי, ואם אינו דמיון באמת, אבל לנראה מן הדעת תחלה. ונראה באדם מפני זה הענין, ר"ל מפני השכל הא-להי המדובק בו, שהוא בצלם א-להים ובדמותו, לא שהשם יתברך גוף שיהיה בעל תמונה
8. **בראשית ד/כו:** ולשת גם הוא ילד בן ויקרא את שמו **אנוש** אז הוחל לקרא בשם ה' **מדרשי פילון, שאלות ותשובות לספר בראשית:** אנוש מתפרש 'אדם', והוא נחשב כאן לא כדבר מעורב, אלא כחלקה ההגיוני של הנשמה – השכל - אשר לו נאה התקווה במיוחד. שכן לחיות הבלתי שכליות אין חלק בתקווה. והתקווה היא ציפיה כל שהיא לחדווה, כי קודם לחדווה – התוחלת לטובות. מהו האדם? האדם הוא זה שהשיג חלק גדול ומופלא יותר מכל שאר החיות, בתקוה. וענין זה מפורסם הוא, כביכול חרות בטבע, כי השכל האנושי הוא בעל תקווה מטבעו.

ימי עיון בתנ"ך תשע"ט

9. **הקדמת הרמב"ם למשנה:** אבל האדם עושה פעולות רבות שונות, ולכן חקרו כל פעולותיו אחת אחת כדי לדעת מה תכליתו מכל הפעולות האלה, ומצאו שתכליתו פעולה אחת בלבד, ושאר פעולותיו אינן אלא להמשכת קיומו כדי שתושלם בו אותה הפעולה היחידית והיא **השגת המושכלות וידעת האמתיות על בורים**. כי לא יתכן שתהיה תכלית האדם לאכול או לשתות או לבעול או לבנות בית או להיות מלך, לפי שכל אלה מקרים עוברים עליו ואינם מוסיפים במהותו... **והמדע הוא שמוסיף במהותו ומעתיקו ממצב למצב, ממצב שפל למצב נעלה, לפי שהיה אדם בכח ונעשה אדם בפועל, שהאדם לפני שילמד אינו אלא כבהמה, כי לא נבדל האדם משאר בעלי החיים אלא בהגיון, שהוא חי בעל הגיון, רצוני במלת הגיון השגת המושכלות...**
10. **רד"ק בראשית א, כו:** וירדו בדגת הים - להודיע כי כל נבראי מטה לא נבראו אלא בעבור אדם ושיהיה הוא בשכלו מלך ומושל עליהם, שאם לא כן לא היה בעולם השפל מי שיכיר מי בראו; ואמר.. וירדו כי הממשלה והשררה לאדם בברואים בשני חלקיו בכח השכל לחשוב מחשבות איך ירדה בהם, ובכח הגוף בתכונת ידו שנעשו בתכונת נפלאות לעשות בהם כל מלאכת מחשבת מה שאין כן בשאר הנבראים;
11. **ספורנו שם:** כדמותנו. בענין המעשיות שידמה במ קצת לפמליא של מעלה, בצד מה שהם פועלים בידיעה ובהכרה. אמנם פעולתם היא בלתי בחירית, ובזה לא ידמה להם האדם, ובקצת ידמה האדם לא-ל יתברך, הפועל בבחירה. אמנם בחירת הא-ל יתברך היא לעולם לטוב, ולא כן הבחירה האנושית. ועם זה, הנה הא-להית על אופן נכבד מאד יותר מן הבחירה האנושית. ולכן אמר "כדמותנו" כמו דמותנו לא "בדמותנו" באמת
12. **משך חכמה שם:** נעשה אדם בצלמו. הצלם הא-לקי הוא הבחירה החופשית בלי טבע מכריח, רק מרצון ושכל חפשי.. זאת אנו יודעים, שלהבחירה החפשית הוא מצמצום הא-לקות, שהשם יתברך מניח מקום לברואיו לעשות כפי מה שיבחרו, ושלל ממפעליהם הגזירה וההחלטה בפרטיות.. ויהיה בחירי חפשי לעשות טוב או רע כאשר יחפוץ נפשו, ויוכל לעשות דברים נגד מזגי טבעו ונגד הישר בעיני ה'.
13. **בראשית רבה יד, ח:** 'מן האדמה' - רבי ברכיה ורבי חלבו בשם ר"ש בר נחמן אמרו: ממקום כפרתו נברא, היך מה דאת אמר 'מזבח אדמה תעשה לי', אמר הקב"ה: הרי אני בורא אותו ממקום כפרתו, והלואי יעמוד
14. **רמב"ם בית הבחירה ב/א-ב:** המזבח מקומו מכוון ביותר, ואין משנין אותו ממקומו לעולם, שנאמר זה מזבח לעולה לישראל, .. ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגורן ארונה הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק, והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה, והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל, ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא ומשם נברא, אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא.
15. **פרקי דר' אליעזר י':** ושנים עשר שעות היום, בשעה ראשונה הוצבר עפרו של אדם, בשנייה גבלו, בשלישית רקמו, ברביעית נזרקה בו נשמה, בחמישית קם על רגליו, בששית קרא שמות, בשביעית נזדמנה לו חוה, בשמינית נצטוו על פירות, בתשיעית עלו למטה שנים וירדו ארבעה, בעשירית עבר על צויו, באחד עשר נדון, בשנים עשר נתגרש, שנא' ויגרש את האדם, וגבל גוש עפרו של אדם הראשון במקום טהור בטבור הארץ, רקמו ותכנו, ורוח נשמה לא היתה בו, מה עשה הב"ה נפח ברוח נשמת חיים, ועמד אדם והיה מסתכל כלפי מעלה ומטה וראה כל הבריות שברא הב"ה והיה תמה בלבו התחיל משבח ומפאר ליוצרו ואמר מה רבו מעשך ה', קם על רגליו והיה בתואר כדמות א-להים, .. וראו אותו כל הבריות ונתיראו מלפניו סבורין שהוא בוראן ובו להשתחוות לפניו, אמר להם אדם מה באתם להשתחוות באנו, בואו אני ואתם ונלך ונלביש גאות ועוז ונמליך עלינו למי שבראנו .. באותה שעה פתח אדם את פיו וענו כל הבריות אחריו והלבישו גאות ועוז והמליכו עליהן ליוצרן ואמרו ה' מלך גאות לבש..
16. **דברים רבה - ליברמן:** ..א"ר אלעזר בכ"ה באלול נברא העולם, נמצא אדם הראשון נברא בר"ה שבא ביום הששי. א"ר יהודה בשעה ראשונה עלה במחשבה, בשניה נמלך, בג' כנס עפרו, בד' עשאו גולם, בה' רקמו, בו' נפח בו נשמה, בז' העמידו על רגליו, בח' הכניסו לג"ע, בט' צוהו, בי' חטא, בי"א נדון, בי"ב נתגרש, בא ליתן לו איפוסין, שא"ל כי ביום אכלך ממנו מות תמות, וראה שהיה בר"ה וריחם עליו ונתן עליו דימוס. א"ל הקב"ה, חיך, כשם שמחלתי לך דימוס, כך אני מוחל לבניך ביום הזה, בר"ה, ..
17. **קהלת ג:** אמרתי אני בלבי על דברת בני האדם לברם הא-להים ולראות שהם בהמה המה להם: כי מקרה בני האדם ומקרה הבהמה ומקרה אחד להם כמות זה כן מות זה ורוח אחד לכל ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל: הכל הולך אל מקום אחד הכל היה מן העפר והכל שב אל העפר: מי יודע רוח בני האדם העלה היא למעלה ורוח הבהמה הירדת היא למטה לארץ: